

ศูนย์ศึกษาการพัฒนา ห้วยทรายฯ พลิกทรายกลายเป็นป่า ด้วยพระปรีชาญาณ

รายงานพิเศษ

๑ มั่นจิตร ดีลาต

หากเอ่ยถึงจังหวัดเพชรบุรี คนส่วนใหญ่อาจนึกถึงอำเภอชะอำ แหล่งท่องเที่ยวทางทะเลที่อยู่ใกล้กรุงเทพฯ และเดินทางได้สะดวก แต่สำหรับคนในพื้นที่แล้วยังมีแหล่งเรียนรู้ทางการเกษตรอีกแห่งหนึ่งที่พวกเขารู้จักดี เพราะเป็นสถานที่ที่เกิดขึ้นจากพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นั่นคือ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริอำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี

ในวันนี้ฉันได้เดินทางไปยังศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ โดยการนำของ นาย ขจิตถัย บุรุษพัฒน์ นายกสมาคมความมั่นคงปลอดภัยแห่งชาติ ในโครงการพระเมตตาของในหลวงสู่ปวงชนชาวไทย ซึ่งถือเป็นศูนย์ศึกษาการเรียนรู้แห่งแรกที่ฉันจะได้ไปเห็นและสัมผัสด้วยตัวเองว่า องค์กรความรู้ต่างๆ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระราชดำริเพื่อนำมาแก้ไข ปัญหาซึ่งแตกต่างกันไปตามพื้นที่นั้นสามารถแก้ปัญหาได้จริง

"ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯเดิมเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ครับ มีสัตว์ป่าอาศัยอยู่มากมาย โดยเฉพาะเนื้อทรายซึ่งเป็นที่มาของชื่อห้วยทราย เป็นแหล่งต้นน้ำและอาหารของราษฎร พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงมีพระบรมราชโองการให้ประกาศเป็นเขตพระราชฐานเฝ้าคนมฤคทายวันและห้ามมิให้ทำอันตรายสัตว์ในพื้นที่ห้วยทราย เมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2467" พ.ต.อ. นพพล ชาติวงศ์ ผู้อำนวยการ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯเริ่มเล่าถึงประวัติของศูนย์ฯ ก่อนจะพาพวกเราไปชมแปลงสาธิตการเกษตร

เมื่อไปถึง ผอ.ศูนย์ฯ เริ่มเล่าต่อว่า "ต่อมาราษฎรได้เข้ามาบุกกรพื้นที่เพื่อตัดไม้ และทำไร่สับปะรด การแผ้วถางป่าทำให้ป่าที่เคยอุดมสมบูรณ์หมดไปจากพื้นที่แห่งนี้ อีกทั้งการใช้สารเคมีและปลูกไร่สับปะรดซ้ำๆ ทำให้ดินจืด ประกอบกับฝนไม่ตกเนื่องจากไม่มีป่า แต่เมื่อใดที่ฝนตกก็จะตกหนักจนน้ำท่วม ทำให้สูญเสียสมดุลทางธรรมชาติ จนกระทั่งดินกลายเป็นทราย เมื่อถูกลมและน้ำชะล้างไปหมดจึงเหลือแต่ดินดาน"

ดินดานที่ฉันเห็นนั้นทั้งแข็งและหนา เมื่อเจ้าหน้าที่ใช้เหล็กสกัดและค้อนตอกลงบนพื้นดินให้ดู ผิวดินบริเวณนั้นเพียงแค่ขะเพาะออกมาเล็กน้อยเท่านั้น

"รถแม็คโครขุดยังไม่เข้าเลยครับ พันหักได้ง่ายๆ" เจ้าหน้าที่คนหนึ่งเอ่ยขึ้น เพื่อยืนยันความแข็งของดินดาน

ฉันแทบไม่เชื่อว่าป่าไม้จะมีผลต่อระบบนิเวศขนาดนี้ เนื่องจากในระยะเวลาไม่ถึง 40 ปีผืนป่าและแผ่นดินที่เคยอุดมสมบูรณ์จะถูกกลืนหายกลับกลายเป็นพื้นที่โล่งเตียนและเป็นดินดานที่แข็งจนพืชไม่สามารถดำรงอยู่ได้ คงเหลือไว้เพียงสุสานของป่าและสัตว์นานาชนิด

"เพราะสภาพดินเป็นเช่นนี้ ทำให้พื้นที่บริเวณนี้ไม่สามารถเพาะปลูกพืชได้ครับพระเจ้าบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในพื้นที่ เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2526 ทรงพบเห็นสภาพปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทรงพระราชดำริความตอนหนึ่งว่า

"...ให้เป็นศูนย์ศึกษาการพัฒนาป่าไม้-อเนกประสงค์ มุ่งหมายให้ศึกษารูปแบบการพัฒนาเกษตรกรรมควบคู่ไปกับการปลูกป่า เพื่อฟื้นฟูสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พัฒนาแหล่งน้ำเพื่อใช้ในการเกษตรและปลูกป่า จัดสรรที่ทำกินให้กับราษฎรที่ได้เข้ามาบุกกรทำกินอยู่แต่เดิมให้ได้เข้าอยู่อาศัย และให้ความรู้กับราษฎร ให้ทำการเกษตรอย่างถูกวิธี รวมทั้งให้มีส่วนร่วมในการปลูกป่า ดูแลรักษาป่า ตลอดจนให้ได้รับประโยชน์จากผลผลิตของป่า เพื่อที่ราษฎรจะได้ไม่บุกรุกทำลายป่าอีกต่อไป"

จึงมีพระราชดำริให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริขึ้นนับแต่บัดนั้นเป็นต้นมา"พ.ต.อ.นพพล กล่าวสรุป

การที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงริเริ่มแก้ปัญหาตั้งพระราชดำริข้างต้น นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญเรื่องการพัฒนาทรัพยากรชาติให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ดังเดิมแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงพระเมตตาของพระองค์ เนื่องจากทรงเข้าใจพระราชหฤทัยถึงความเดือดร้อนและความทุกข์ยากของราษฎร แม้ราษฎรจะเข้ามาบุกกรพื้นที่ที่ถือว่าเป็นเขตพระราชนิเวศน์ มฤคทายวันก็ตาม

ที่สำคัญทรงเน้นถึงการแก้ปัญหาระยะยาว โดยทรงให้ราษฎรทำการเกษตรอย่างถูกวิธี ความรู้ต่างๆ นั้น ราษฎรสามารถเข้ามาศึกษาที่ศูนย์ฯ แห่งนี้ พร้อมทั้งทรงปลูกฝังให้ราษฎรรักป่า ทรงมุ่งหวังให้ราษฎรมีส่วนร่วมในการปลูกป่า ตรงตามหลักการปลูกป่าในใจ ซึ่งเป็นแนวพระราชดำริที่พระราชทานแก่พสกนิกรไทยทั่วประเทศ เนื่องจากทรงเห็นว่าหากราษฎรมีความเข้าใจอย่างถ่องแท้ว่าป่ามีความสำคัญต่อระบบนิเวศวิทยาและชีวิตของมนุษย์แล้ว ราษฎรก็จะรักดูแล และอยู่ร่วมกับป่าโดยพึ่งพาอาศัยกันได้อย่างดี

เรื่องของการพัฒนาดินดานนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำริเพิ่มเติมในวันที่ 22 กรกฎาคม 2535 ความตอนหนึ่งว่า

"...ดินแข็งเป็นดานอย่างนี้ทำอะไรไม่ได้ แต่ถ้าเราปลูกหญ้าแฝกด้วยวิธีการที่เหมาะสม เมื่อฝนตกลงมาความชื้นจะอยู่ในดินบริเวณเรือนรากของหญ้าแฝกที่ลงรากลึก โดยเฉพาะการปลูกหญ้าแฝกตามแนวระดับขวางทางลาดชัน แนวหญ้าแฝกก็จะเปรียบเหมือนกับกำแพงธรรมชาติที่มีชีวิต ที่จะช่วยหยุดยั้งการพังทลายของดิน ชะลอความเร็วของน้ำที่ไหลบ่า สามารถกักเก็บตะกอนดิน ทำให้เกิดหน้าดินและความชื้นได้ดิน เมื่อเกิดหน้าดินและดินมีความชื้นจะปลูกผักปลูกหญ้าก็ได้ และอีกประการหนึ่ง รากของหญ้าแฝกแข็งเป็นพิเศษ อาจสามารถเจาะลงไป ในดินที่แข็งเป็นดานได้..."

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
มีหลักการทรงงานหนึ่ง
ที่เรียกว่าระเบิดจากข้างใน
ซึ่งวันนี้
ศูนย์ศึกษา
การพัฒนาห้วยทรายฯ
ก็เปรียบเสมือนลูก
ระเบิดที่ระเบิดแล้ว
และชาวบ้านที่อยู่โดยรอบ
สามารถนำความรู้
จากศูนย์ฯ ไปปฏิบัติ
แล้วก็เป็นระเบิด
ลูกต่อๆ ไป
กระจายไปทั่วพื้นที่

จากพระราชดำริดังกล่าว ข้าราชการจากทุกภาคส่วนล้วนน้อมนำพระราชดำริมาปฏิบัติร่วมกันโดยใช้หลักการบูรณาการเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดังนั้น วิทยาการในการนำบรรยายครั้งนี้จึงไม่ได้มีเพียงผอ.ศูนย์ฯ เท่านั้น แต่ยังมี **ว่าที่ร้อยตรีอารี สุวรรณจินดา** ผู้เชี่ยวชาญด้านป่าไม้และระบบนิเวศประจำศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ แห่งนี้อีกหนึ่งท่าน

ด้วยความที่เป็นผู้เชี่ยวชาญ ว่าที่ร้อยตรีอารี จึงรับหน้าที่เป็นผู้บรรยายเกี่ยวกับประโยชน์ของหญ้าแฝก รวมไปถึงการปลูกหญ้าแฝกในวิธีการต่างๆ เพื่อพลิกฟื้นดินดานให้กลับมาเป็นดินดีอีกครั้ง

“หญ้าแฝกเป็นหญ้าที่มีคุณสมบัติพิเศษสามารถขึ้นได้เกือบทุกสภาพพื้นที่ แม้ดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ แตกกอเร็ว กอแน่น มีระบบรากแข็งแรงและลงรากลึก จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการปรับปรุงดินที่แข็งเป็นดานให้เป็นดินที่เหมาะสมกับการเจริญเติบโต แต่จะเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป สำหรับพื้นที่ที่เป็นดินดานรากของหญ้าแฝกสามารถชอนไชได้ประมาณ 2-3 ซม.เท่านั้น”

ว่าที่ร้อยตรีอารี เล่าต่อว่า การชอนไชของรากหญ้าแฝกนั้นจะทำให้เกิดจุลินทรีย์ช่วยลดความหนาแน่นรวมของดินที่สูงให้ต่ำลงจนพืชต่างๆ สามารถขึ้นอยู่ได้ รากและใบที่เน่าเปื่อยจะช่วยให้มีอินทรีย์วัตถุในดิน จุลินทรีย์จะทำให้น้ำและอากาศเข้าไปได้ ทำให้มีจุลินทรีย์ในดิน ส่งผลให้ส่วนประกอบของ

ดินเหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของพืช อีกทั้งรากของหญ้าแฝกยังช่วยน้ำเก็บความชุ่มชื้นให้แก่ดิน ไม่นานดินในพื้นที่ดังกล่าวจึงกลับมาอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง

“สำหรับศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ พัฒนาดินที่แข็งเป็นดานโดยปลูกหญ้าแฝกด้วยการขุดหลุมหรือขุดร่องสำหรับปลูกหญ้าแฝกเพื่อให้ประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ เช่น การปลูกเป็นแปลงเพื่อพัฒนาโครงสร้างดิน การปลูกตามแนวระดับเพื่อป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน การปลูกในรูปแบบตัววีคว่าเพื่อลดความเร็วของการไหลของน้ำ ลดการชะล้างพังทลายของดินในร่องน้ำ

“การปลูกเป็นวงกลมรอบต้นไม้ช่วยรักษาหน้าดินและเก็บความชุ่มชื้นในพื้นที่ราบ การปลูกแบบครึ่งวงกลมช่วยดักตะกอนให้กับต้นไม้ในพื้นที่ลาดชัน หากดินบริเวณนั้นมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ จะใช้ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักรองพื้นกันหลุมหรือแนวร่องที่ขุดขึ้นก่อนทำการปลูกหญ้าแฝก” ว่าที่ร้อยตรีอารีอธิบายอย่างเข้าใจได้ง่ายอย่างผู้ชำนาญการ

“อะไรคือเหตุผลที่ทำให้ยังทำงานอยู่ครับ ทั้งๆ ที่เราก็สุขภาพไม่ค่อยแข็งแรง” ใครคนหนึ่งเอ่ยถามหลังจากที่เราเดินชมแปลงสาธิตการปลูกหญ้าแฝกจนทั่ว เพราะทราบมาว่า ว่าที่ร้อยตรีอารีป่วยเป็นมะเร็งตับมานานกว่า 18 ปีแล้ว

ว่าที่ร้อยตรีอารี หยุดนิ่งสักพักพร้อมกับหันมากล่าวคำว่า “ในหลวงครับ”

เมื่อรุ่นพี่สื่อมวลชนบางคนเดินมา

สมทบ ว่าที่ร้อยตรีวรวิ จิงกล่าวต่อว่า

“ผมป่วยเป็นมะเร็งตับตั้งแต่ปี 2535 หลังจากรักษาหมอบอกผมว่าจะอยู่ได้ไม่เกิน 4 เดือน แต่ใจแข็งเหมือนผมอาจจะอยู่ได้ถึง 7 เดือน ผมก็รักษาตัวเองมาเรื่อยๆ และสิ่งหนึ่งที่สร้างกำลังใจให้ผมคือตอนที่ในหลวง ทรงตรัสกับผมว่า ให้คุณเอนรีอยู่ก่อน ให้คุณ อรืออดทน” ซึ่งผมจำใส่ใจมาตลอด คือพระองค์เป็นคนดีมากและครับ ทำได้ยาก คนอื่น อาจจะไม่ใช่ แต่ผมมีโอกาสดำเนินชีวิต พระองค์ท่าน เนื่องจากเวลาท่านเสด็จฯ มา ที่นี้ผมจะเป็นคนถวายรายงานตลอด”

ผู้สื่อข่าวถามด้านป่าไม้ กล่าวทิ้งท้ายว่า “พระองค์ทรงทราบปัญหาว่าราษฎรเดือดร้อนอย่างไร และทรงพระราชทานวิธีแก้ไข อย่างเช่นการทรงให้ตั้งศูนย์ฯ แห่งนี้ซึ่งเป็นสถานที่รวบรวมองค์ความรู้ด้านการเกษตรให้ราษฎร ได้มาเรียนรู้ ซึ่งคนที่เขาเคยนำไปปฏิบัติแล้ว พบว่าชีวิตความเป็นอยู่ของเขาดีขึ้น แต่ก็ต้อง ขยันด้วยนะ พระองค์ท่านทรงย้ำเรื่องความเพียรเสมอหากคนได้มาศึกษาความรู้ที่ศูนย์ฯ แล้วนำไปปฏิบัติทุกคน อีกหน่อยมันก็จะพัฒนาและขยายไปเรื่อยๆ คนไทยก็จะอยู่ได้ ครับ ตัวนี้ผมไปใช้ได้เลย และรับรองว่าจะ อยู่เป็นสุข”

ด้าน นายจิดกฤษ บวรพัฒน์ นายกสมาคมทนายความแห่งประเทศไทย กล่าวถึงว่า “ความรู้เรื่องกฎหมายเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่แสดงถึงพระปรีชาญาณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงมุ่งมั่นอยากให้ราษฎรไทยได้นำไปปลูก เนื่องจากให้ประโยชน์ในการชะลอการไหลของน้ำ และประโยชน์ด้านต่างๆ อย่างมากมาย ศูนย์ฯ แห่งนี้ถือเป็นอีกหนึ่งพระเมตตาที่พระองค์ได้พระราชทานแก่ พลสกนิกรชาวเพชรบุรี พลสกนิกรไทย รวมถึงชาวต่างประเทศที่ได้มาศึกษาดูงานเพื่อนำความรู้กลับไปพัฒนาประเทศของตน”

ส่วน นายสายเมือง วิรยศิริ ที่ปรึกษาโครงการพระเมตตาในหลวงสู่ประชาชนชาวไทย อดีตเลขาธิการ กปร. กล่าวว่า “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีหลักการทรงงานหนึ่งที่เราเรียกว่าระเบิดจากข้างใน ซึ่งวันนี้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ ก็เปรียบเสมือนลูกระเบิดที่ระเบิดแล้ว และชาวบ้านที่อยู่โดยรอบสามารถนำความรู้จากศูนย์ฯ ไปปฏิบัติได้แล้วก็ เป็นระเบิดลูกต่อๆ ไป กระจ่ายไปทั่วพื้นที่ ซึ่งการพึ่งพาตนเองของคนไทยในการทำการเกษตรแบบพอเพียงจะช่วยให้เรารอดจากความอดอยากและอยู่ดีมีสุขได้”

ในวันนี้ศูนย์ฯ ได้เปลี่ยนผืนทะเลทรายที่แห้งผาก เปลี่ยนดินที่แข็งเป็น ดินให้กลับมาเป็นดินดี ดินสภาพป่าที่สมบูรณ์ให้สัตว์ต่างๆ ได้กลับเข้ามาอยู่อาศัย และองค์ความรู้ต่างๆ ที่รวมอยู่ในศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ ได้ส่งผลให้ชาวไทยและชาวโลกได้ประจักษ์ถึงพระอัจฉริยภาพ และพระปรีชาญาณในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของราษฎร

อีกทั้งความรู้ด้านการเกษตรที่ถูกรวบรวมไว้ในศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ ยังช่วยชุบชีวิตราษฎรที่นำองค์ความรู้ไปปฏิบัติ ด้วยความขยันเพียรกลับมาใช้ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ยังประโยชน์สุขอย่างยั่งยืนแก่ผู้ราษฎรของพระองค์ จึงเป็นเครื่องยืนยันได้ว่าศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ สามารถแก้ปัญหาความเดือดร้อนด้านการทำการเกษตรในพื้นที่ได้จริง

แม้ระยะเวลา 40 ปีสามารถเปลี่ยนป่าที่อุดมสมบูรณ์ให้เป็นทะเลทรายได้ แต่ระยะเวลา 27 ปีเท่านั้นที่ทรงขโมยพระเมตตา ลงบนแผ่นดินนี้ สามารถพลิกฟื้นผืนทรายให้กลายเป็นป่าได้เช่นเดียวกัน